

Szignifikáns kapcsolat áll fenn az önképzés igénye és a munkahelyi előremenetel reménye között. Az önképzés igénye legnagyobb arányban a tanulni vágyók csoportjában mutatkozik meg (32,5%), tehát az ő esetükben a jelenlegi képzés – illetve azok, amelyekre eddig részt vett – elsősorban a tanulás iránti igényből fakad. A karriertörést kompenzálók mondhatják el magukról leginkább, hogy nem önképzés céljából kezdték el tanulmányaikat, hanem a különböző munkaerő-piaci jellemzők – jobb fizetés, magasabb pozíció stb. – készítették erre annak érdekében, hogy a gyermekvállalás miatt kiesett időt ekképpen kompenzálják.

A könnyebb elhelyezkedés reménye most is a diplomaszerezőket motiválja leginkább (33,7), a munkahelyi előremenetel viszont szinte egyáltalán nem (erről a csoportról elmondtuk, hogy korábban inaktívak voltak). A javarészt diplomásokat magába foglaló tandíjmentességet kihasználók 50%-a bízik abban, hogy karrierútjuk nem törik meg, hanem munkahelyi előrelépésre számítanak. Az adott képzés választásában nagyfokú szakmai ambíció vezérli őket, amely abban is megmutatkozik, hogy a meglévő szakmájukhoz választanak kiegészítő képzéseket.

A levelező tagozaton tanuló kisgyermekes nők körében végzett kérdőíves vizsgálat első eredményei alapján elmondhatjuk, hogy a kismamák többsége elsősorban nem a tandíjmentesség kihasználása végett iratkozott be felsőoktatási intézménybe, hanem tudásának bővítése, képességeinek fejlesztése érdekében végez tanulmányokat. A belső motivációt nem gyengíti a tanulási körülmények megteremtésének nehézsége, a környezet támogatásának hiánya. A további elemzésben részletesen megvizsgáljuk, milyen jellemzői vannak még az egyes csoportoknak a családi háttér, a szülők kvalifikációja tekintetében. Mintánkat első- és többed-diplomásokra bontva választ kérésünk arra a kérdésre, hogy mely motívumok befolyásolják a diplomaszerezésben a közép- és felsőfokú végzettségűeket a felsőoktatás „cseleddlépcsőjén”.¹⁰

Engler Ágnes

Felekezeti hovatartozás és médiával kapcsolatos attitűdök az erdélyi magyar diákok körében

Az identitás megőrzése szempontjából az anyanyelvű oktatásban való részvétel mellett fontos szerep jut a felekezeti hovatartozásnak és a sajtó használatának is.

Jelen tanulmányban ezen két fő szempontsor mentén szeretném megvizsgálni a kisebbségi identitás sajátosságait és a kisebbségi lét fő komponenseit. Nevezetesen azt, hogy a nemzeti identitás, hogyan hat a felekezeti hovatartozásra és a médiahasználat jellegére, illetve azt, hogy a sajtó fogyasztása és a vallásosság milyen módon hat vissza az identitásra, annak megőrzése és megerősítése szempontjából.

Feltételezésem szerint, – melyek a korábbi kutatások tapasztalataira épülnek – a kisebbségi identitás a média használatának jellegében és a felekezeti hovatartozás-

¹⁰ Ladányi János a levelező tagozatos képzést, amely a nemzedékek közötti mobilitás csatornájaként funkcionált, az iskolarendszeren keresztül történő felemelkedés „cseleddlépcsőjének” nevezi. Ladányi János (1994) *Rétegződés és szelekció a felsőoktatásban*. Budapest, Educatio 7.

ban is megnyilvánul, mintegy azokban ölt testet és azokban teljesedik ki. Továbbá a folyamat fordított esetén is önmagát erősítő voltára figyelhetünk fel, hiszen az anyanyelvű sajtótermékek fogyasztása, illetve a felekezeti hovatarozás tovább szilárdítja és mélyíti a már meglévő kisebbségi identitást.

Az őshonos kisebbségek, elkülönülnek a többségi nemzet tagjaitól, nem akarnak beolvadni, asszimilálódni¹ ezt kifejezendő, továbbá identitásuk megőrzése szempontjából anyanyelvű sajtótermékeket fogyasztanak elsősorban.² Az ott megjelent, a kisebbségi tudat szempontrendszerén keresztül közölt hírek³ identitást erősítő jelleggel hatnak a kisebbségi tudatra.

A kisebbség tagjai főleg az anyanyelvükön működő felekezetek tagjai lesznek, és többségük tagja valamelyik felekezetnek, hiszen körükben erős vallásosság figyelhető meg.⁴ A gyülekezeti közösségekben saját anyanyelvükhöz tartozó kisebbségi identitású emberekkel találkozhatnak. Az itt létrejövő interakciókon keresztül sajátos, egymás identitását erősítő léggör és közösség jön létre az összetartozást erősítő kisebbségi tudat táptalaján.

A vallásosságot mérő összehasonlító vizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy az erdélyi lakosság körében intenzívebb és gyakoribb a vallásos hit megjelenése, mint a magyarországi lakosság körében. Lengyelországot követve Románia a második legvallásosabbnak számító ország Európában, amely kiterjedtebb nemzetközi viszonylatban is tartja élvonalbeli pozícióját e tekintetben. Ezt az erdélyi táj is tükrözi, amely megjelenésében is hordozza nemzeti és vallási jellegét az út menti keresztek, a vidéki kápolnák képeiben. „A magukat Istenben nem hívőként jellemzők aránya az erdélyi magyarok között 5%, a románok között 3%, a magyarországi népességben ezzel szemben 27%.⁵ Ez a tendencia a vallásgyakorlatban is megmutatkozik: az erdélyi lakosok számára fontosak az egyházi szertartások, a keresztelés, a templomi esküvő, a temetés, és rendszeres templomba járóknak számítanak ellentétben a magyarországi gyakorlattal. A rendszeresen imádkozók számaránya az erdélyi magyar lakosok körében 70 százalék, míg a hazai magyarság körében csupán 38 százalék. Továbbá az erdélyiek számára más belső tartalommal és jelentéssel bír a vallásosság a magyarországi magyarokhoz képest, hiszen az számukra a lelki támasz és a boldogság forrása, a mindennapi életükben sokkal központibb és meghatározóbb jelentőséggel bír.⁶ Ez a gondolatsor teljesedik ki Gereben Ferenc azon megalapításában, mely szerint a felekezeti hovatarozás az identitás ápolásának és megőrzésének fontos eszköze.⁷ „A vallásosság és a vallásgyakorlat jelentősége a kisebbségi helyzetben felértékelődik, és az

1 Pásztor Adél (2005) *Ellenszélben. Iskolázottsági egyenlőtlenségek a kisebbségi magyar fiatalok körében a rendszerváltozást követően*. Budapest.

2 Magyari Tivadar (2005) Gyorsjelentés az erdélyi magyarok médiahasználatáról. In: *Erdélyi Társadalom*, 1.

3 Papp Z. Attila (2002) A kisebbségi nyilvánosság sajátosságai. In: Fedinec Csilla (ed.) *Társadalmi önismeret és nemzeti önazonosság Közép-Európában*. Budapest, Teleki László Alapítvány. 189–206. o.

4 Tomka Miklós (1999) Erdélyi magyar vallásosság – összehasonlító perspektívában. In: *Magyar Szemle*, VIII. No. 5.

5 Tomka Miklós (1999) i. m.

6 Tomka Miklós (1999) i. m.

7 Gereben Ferenc (1998) Vallás és nemzeti identitás – Történelmi visszaillesztés. In: www.rel.u-zegeed.hu/tomka/pdf/gereben.pdf;

egyéni és csoportidentitás megőrzésében fontos szerepet vállal.⁸ Különösképpen ott ahol a többségi nemzet és a kisebbség eltérő felekezethez tartozik. Jelen esetben a román az ortodox a magyarok pedig főként református és katolikus felekezetekhez tartoznak. Bár Gereben állítása azon a ponton vitatható mely szerint az erdélyi magyarok és románok egyaránt vallásosabbak nyugati társaiknál, sőt a többségben élő román nép valamivel erősebb vallásossággal rendelkezik a kisebbségben élő magyaroknál. Lehetséges, hogy a kisebbségi lét önmagában nem eredményez vallásos érzületet azonban a felekezeti hovatartozás az identitás megőrzésében nélkülözhetetlen szereppel bír, s ezen tulajdonságánál fogva nem vethetjük el Gereben megállapítását.

Tanulmányunk másik vizsgált kérdésköre a médiafogyasztás. A földrajzi szétszórtságban elhelyezkedő határon túli magyar kisebbségek életében sajátos önszerveződésre és a távolság áthidalására képes közösségépítésre láthatunk példát az internetes oldalak segítségével, amelyek a tengeren túli magyar kisebbségek életében korábbi múltra tekintenek vissza, míg a Magyarországtól elcsatolt területek magyarságának ápolása céljából létrehozott webes felületek 1998-ban kezdődtek el, és a határon túli magyarság számarányának megfelelően Erdélyben a legfejlettebb és a legelőrehaladottabb az internetes portálok használata.⁹ Célkitűzéseik közé tartozik az informálás, a tájékoztatás, a közösség, összetartozás építése és kommunikáció elősegítése a határon túli magyarok életében, mely tényezők az identitás megőrzésében és kifejezésében játszanak nélkülözhetetlen szerepet.

Magyari Tivadar 2003-ban és 2004-ben az erdélyi magyarok médiaszokásait térképezte fel a lapolvasási, a rádióhallgatási és a TV nézési szokásokat vizsgálva. Magyari eredményei szerint mindhárom alterületen a hazai és elsősorban magyar nyelvű sajtótermék fogyasztása figyelhető meg az erdélyi magyarságon belül. A lapolvasást tekintve a romániai magyarok 87 százaléka mindenképpen a magyar nyelvű írott sajtóorgánumok közül választ és több mint 50 százalékuk a helyi magyar lapok tárházából választ olvasnivalót. Ez utóbbi csoportot elsősorban a romániai magyar középosztály alkotja, hiszen a lapolvasási szokások szoros összefüggésben vannak az iskoláztatás nyelvvel és annak fokával.¹⁰ Ezekkel a kutatási eredményekkel összhangban állnak a romániai magyarok internetezési szokásai is, hiszen elsősorban a magyar nyelvű webes felületekről szerzik az információkat.¹¹ A többség nyelvén publikált sajtótermék olvasása az asszimiláció egyik csatornájának tekinthető, az azoktól való elhatárolódással és az anyanyelvű sajtótermékek fogyasztásával a határon túli magyar kisebbségek, mintegy gátat szabnak az asszimiláció folyamatának, azok segítségével ápolják identitásukat. Gereben Ferenc kiemeli, hogy a határon túli magyarok körében a sajtó és könyvolvasás gyakorisága magasabb a magyarországi átlagénál, ezen belül is az a tendencia figyelhető meg, hogy a szórványban élő kisebbség esetében tapasztalható a leginkább az olvasási hajlandóság. Az olvasott művek tartalmi csoportosítása

8 Gereben Ferenc (1999) *Identitás, kultúra, kisebbség. Felmérés a közép-európai magyar népesség körében.* Osiris, MTA Kisebbségkutató Műhely.

9 Balázs D. Attila (2006) A határon túli magyar online médiumok tartalomfejlesztési trendváltozásai. In: *Médiakutató*, 2006/tél. 73–95. o.

10 Magyari Tivadar (2005) Gyorsjelentés az erdélyi magyarok média használatáról. In: *Erdélyi Társadalom*, 1.

11 Balázs D. Attila (2006) i. m.

szempontjából, a határon túli magyarok elsősorban a szépirodalmi művek élvezőinek táborát gyarapítják, míg a magyarországi olvasók inkább a nyugati best-seller szerzők könyveit részesítik előnyben. Gerben szerint ezek a tényezők az anyanyelven való olvasás identitásmegőrző szerepével magyarázhatóak: a kisebbségben és főként a szórványban élők az anyanyelven való olvasás által őrzik és állják nyelvtudásukat, identitásukat, védekeznek a beolvadás az asszimiláció ellen.¹²

A különböző művészeti rendezvényeken – amelyeket a média témakörébe ágyazva tárgyalok – szintén a fent említett folyamatnak lehetünk tanúi. A kisebbségi csoport tagjai által szervezett kiállítások, a különböző rendezvények lehetőséget adnak az anyanyelven történő kibontakozásra és műélvezetre. A személyes interakciók identitást megőrző és erősítő jelleggel bírnak.

Ilyen rendezvényre láthatunk példát 2007. március 15-ének hétvégéjén, melynek alkalmából a 15-ét érintő hétvége minden napján valamilyen rendezvény megszervezésére és lebonyolítására került sor a nagybányai Magyar Teleki Házban. Március 15-ének megünneplése a magyar identitás fontos kifejező eleme, melyet a Magyar Teleki Házban a március 17-én megrendezett művészeti rendezvénnyel, a tavaszi tárlat megnyitásával is összekapcsoltak. Egy ilyen jellegű rendezvény a személyes találkozások és az identitás megőrzésének fontos interaktív helyszíne, melyen lehetőség nyílik a látogatók személyes bevonására.

A tavaszi tárlat mintegy a közösségi magyar identitás fő kifejező elemeként nyilvánult meg, az ott megjelentek nem pusztán a művészi alkotások élvezete miatt jelentek meg, s mint ilyen jelen esetben példát láthatunk a kisebbségi tudat, az identitás és a művészet találkozására, összekapcsolódására. Az identitás mintegy a művészetbe kapaszkodik.

Kutatásom továbbfejlesztése szempontjából fontosnak tartom további hasonló jellegű identitást megőrző és kifejező rendezvények látogatását és azokról esetelemzést készíteni. Hiszen ezek elhanyagolhatatlanok a magyar kisebbségről való gondolkodás és vizsgálódás esetén, amint elhanyagolhatatlan és pótolhatatlan horderővel bírnak a határon túli magyar kisebbség életéből is, hiszen azok az identitás megőrzésének és kifejezésének elengedhetetlen színterei, fontosságuk a személyes érintettségben, interaktivitásban, és közösségi jellegben ölt testet.

Hasonló interaktív jelleggel ám virtuális közösségi tudattal találkozhatunk a határon túli magyarságot összetartása céljából életre hívott weboldalakon is. Az itt működő fórum és chat lehetőségek összekapcsolják a földrajzi szétszórtságban elhelyezkedő magyar kisebbséget. Ezeken a felületeken kifejezhetik véleményüket informálhatják egymást, a kisebbségi hírek és aktualitások olvasására is teret biztosítanak. Mint ilyen az információcseré és a közösségi tudat formálódásának színhelyei, az egymástól távol vagy akár egymáshoz közel élő magyar kisebbségi tagok identitásának ápolását segítve.

A kisebbségi kultúra fontos hordozóelemei a Babeş-Bolyai Tudományegyetem keretén belül működő magyar nyelvű oktatás, amely a napi sajtó felkapott témája volt

12 Gereben Ferenc (1999) *Identitás, kultúra, kisebbség. Felmérés a közép-európai magyar népesség körében.* Osiris, MTA Kisebbségkutató Műhely.

az utóbbi időben. Érdeklődésre tart számot, mind a romániai magyar és a romániai román sajtó részéről. Kiemelt fontosságot nyert a nemzetközi nyilvánosság bevonása által.¹³ S mint ilyen a média szempontjából kiemelt témák közé sorolható. Kiemelt jellegén keresztül megmutatja mi az, ami képes felkavarni az erdélyi nyilvánosságot, mi az, ami fontos értéknek számít, mi az, amiért mindkét fél képes harcolni, a nyilvánosság a média területén, amely ebben az időszakban, mondhatni interaktív jelleget nyert a nyílt levél – mint sajátos, ritkán használt sajtóorgánium –, a nyílt vita, a nyílt csatározások és tüntetések közvetítése által, a két fél véleményének keresztüzében. Éppen ezért, a téma kiemelt fontossága miatt külön tárgyalom.

A világ különböző országaiban élő tudósok, már 1990-ben is nyilvánosságra hoztak egy nyílt levelet melyben a Babeş-Bolyai Egyetem szétválását, az önálló magyar egyetem újraalakulását követelték. 2006. február 20-án a *The Times* publikálta a szerkesztőinek címzett levelet, melyben a 79 magyar tudós a Bolyai Egyetem visszaállítását kéri. Érveik a következőképpen csoportosíthatóak: a magyar állam által finanszírozott Sapientia és Partiumi Keresztény Egyetem nem helyettesítheti a magyar kisebbség számára fontos magyar, ám a román állam által finanszírozott egyetemeket.¹⁴ A magyar oktatók döntési autonómiájának hiánya mind az anyagi horderejű, mind a tanterv összeállításával kapcsolatban. A Babeş-Bolyai Egyetem falairól hiányoznak a magyar nyelvű feliratok, a magyar származású rektorok nem szerepelnek a rektori portrészorozatban, a termek elnevezésében legfőképpen a származás tölt be fontos szerepet, hiszen túlnyomórészt román tudósok neveit hordják.¹⁵

A kérésre válaszként a Babeş-Bolyai Egyetem rektora fegyelmi eljárást indított el Hantz Péter és Kovács Lehel, a Bolyai Kezdeményező Bizottság két alelnöke ellen. Nicolae Bocsan szerint a kezdeményezés rossz hatással van az egyetem jó hírnevére és hamis képet fest az egyetem multikulturális voltáról. A rektor a fizetéselvonás, és a munkaszerződés felbontását is kilátásba helyezi. „A Bolyai Kezdeményező Bizottság a rektor levelét a demokrácia súlyos megsértésének értékeli, hiszen ... revíziókat helyezett kilátásba azok ellen, akik leleplezték az egyetem hamis multikulturalizmusát.”¹⁶ Már 2005 októberében több százan tüntettek a magyar nyelvű egyetem visszaállításának érdekében, ami a magyar nemzetiségű tanárok és tudósok kezdeményezésén túl az erdélyi magyarok és diákok hasonló igényét és kérését mutatja.¹⁷

A kezdeményezéssel egyet nem értők fő érvei az egyetem multikulturális jellege megőrzésének szándéka köré csoportosíthatóak. Niedermüller Péter szerint nincs szükség a magyar egyetem önállósodási igényeinek megvalósítására, hiszen a fennálló intézményi struktúra megfelelően biztosítja a magyar nemzetiségűek magyar nyelvű képzésének lehetőségét. Úgy gondolja, hogy „a magyaroknak nem jár semmiféle kü-

13 Murvai László (2007) *Körkép az erdélyi magyar oktatásról 1990–2007*. Bukarest, Didaktikai és Pedagógiai Kiadó.

14 <http://index.hu/politika/kulfold/bolyai3483/>

15 Parászka Boróka (2006) Mitől magyar az egyetem? *A Hét*, 4/8 2006. március 7. <http://www.ahet.ro/printbelso.php?action=cim&name=2136>

16 Moszkovits János (2006) Babeş-Bolyai: fegyelmi eljárás? 2006. február 28. In: www.radio.hu

17 Oláh-Gál Elvira (2005) A magyar nyelvű egyetemekért tüntettek Erdély-szerte. 2005. október 23. In: www.radio.hu

lönleges státusz, már csak azért sem mert nem szorulnak rá ... az egyetemek, karok etnikai alapon történő megszervezése létrehozása lényegi módon áll szemben a modern tudományok talán legfőbb jellemzőjével, a nemzetköziséggel és a nyitottsággal. ... Éppen a magyarországi felsőoktatás helyzete mutatja, hogy mi történik, ha egy ország szem elől veszi a nemzetközi standardot.” Hiszen olyan tudáshoz juttatja a diákokat, „amelyre ma már egyszerűen nincs igény.”¹⁸

Tamás Pál szerint súlyos vétek lenne a Babeş-Bolyai Egyetem szétválása, hiszen sokkal jobb az, hogyha a végzett diákok egy kiváló egyetem egyik mellékszakán szerzett diplomával rendelkeznek, azzal szemben, hogyha diplomájuk egy jó hírnévvel nem rendelkező egyetemről származik, és a Babeş-Bolyai Egyetem szétválása a magyar egyetem színvonalcsökkenéséhez vezetne.¹⁹

Ezzel ellentétes szemléletet tükröz az a tény, hogy Kása Zoltán, a Babeş-Bolyai Egyetem matematikai, informatikai kar dékán-helyettese lemondott, mert a kari tanács visszautasította azt a kérését melyben az önálló magyar nyelvű informatikai tanszék létrehozását kéri. Szerinte a visszautasításnak az adott alapot, hogy a román többségű kari tanácsban a magyar oktatók kezdeményezéseinek nincs esélyük a célba éréshez. Lemondását a magyar oktatás problémáira való figyelemfelhívásnak szánja.²⁰

A Babeş-Bolyai Egyetem szétválásával kapcsolatos vita bemutatását Veress Károly véleményével szeretném lezárni, hiszen véleménye az imént felvázolt gondolatok folytatását jelenti. „BBTE magyar tagozatának megléte, mai állapota és arányai, az egyetemen folyó magyar nyelvű oktatás nem az egyetem multikulturális struktúrájának, s az azt érvényesítő vezetőség hozzáállásának az érdeme, hanem az egyetem múltjából és az erdélyi magyarság igényeiből adódó szükségszerűség, fennállása pedig a magyar oktatók és hallgatók szakmai tevékenységének eredménye. Az, hogy hivatkozni lehet egyáltalán multikulturalitásra, ennek köszönhető és nem fordítva.”²¹

A fenti vita összefoglalása lehetőséget ad arra, hogy beletekintsünk a határon túli média világába, a viták érvrendszereinek keresztútjében. További lehetőséget ad a határon túli magyar kisebbség igényei érvényesíthetőségének és gyakorlati megvalósulásának megfigyelésére, melyek láthatóan nem vihetők végbe zökkenőmentesen. A ma már az Európai Unióhoz tartozó országban egy jól körülhatárolt, homogén csoport, saját egyetemre való törekvése, felsőoktatási igényeinek kielégítése, ütközik az aktuális politikai törekvésekkel éppen ezért megvalósítása ellehetetlenül. Így feltehető a kérdés, hogy érvényesül-e a mai Európai Unió égisze alatt a kisebbségi jogegyenlőség és önérvényesítés alapvető joga és igénye. Érvek ide vagy oda, egy új magyarnyelvű egyetem megalapítása nem mondana ellent egyik tábornak sem, ezáltal megmaradna a multikulturalizmus, és megvalósulna a magyar kisebbség saját egyetemre való igénye is. Bár hozzáteendő, hogy bármelyik fél szándéka és akarata ellenére – az emberi szabadságjogokat hirdető Európában – semmilyen kooperáció nem tartható fenn.

18 Neidermüller Péter (2006) Az egyetemi vita. *A Hét*, 2006. március 23.

19 Tamás Pál (2006) Az egyetem csapda. *A Hét*, 4/10 2006. március 23. www.ahet.ro/printbelso.php?action=cim&name=2173

20 Moszkovits János (2005) Tiltakozás: lemondott a Babeş-Bolyai Egyetem egyik vezető magyar oktatója. 2005. december 19. www.radio.hu/index.php?cikk_id=163845

21 Veress Károly (2006) Nyílt levél a magyar oktatók közgyűléséhez. *A Hét*, 4/8 2006. március 7.

A MOZAIK 2001 felmérése szerint az erdélyi magyarok által leggyakrabban olvasott könyvtípus a szépirodalmi kategóriákba tartozó könyvek és az egyetemi végzettséggel rendelkezők olvasnak a leggyakrabban. A minta 70 százaléka olvas magyar nyelvű írásokat, 35 százaléku kizárólag magyar nyelven olvas. Az általuk legnézettebb televíziós csatornák a romániai és a magyarországi kereskedelmi adók. Az egyetemet végzett és az idősebb korosztály csoportjában a legnézettebb a Duna televízió. A fiatalok 80 százaléka rendszeres rádióhallgató, körükben a legnagyobb népszerűségnek a Danubius rádió örvend, ami megegyezik a magyarországi ifjúság rádióhallgatási szokásaival.²² Az erdélyi fiatalok 24 százaléka naponta olvas újságot, körükben a Bihari Napló, a Krónika és a Szatmári Friss Újság tartoznak a legolvasottabb újságok közé, ami összhangban van Magyar Tivadar újságolvasási szokásokra vonatkozó eredményeivel.

A felekezeti hovatartozást tekintve az erdélyi magyar fiatalok jelentős része reformátusnak (53%) vagy katolikusnak (27%) tartja magát. Több, mint 80 százaléku érzi úgy, hogy hisz Istenben, a vallásosságtól erősen elhatárolódó ateisták részaránya 7 százaléku.²³ Az Ifjúság 2000 vizsgálat adataival összevetve az erdélyi magyar ifjúság sokkal vallásosabbnak mondható magyarországi társainál, akiknek körében 57 százaléku tartja magát vallásosnak valamilyen formában, vagy az egyház tanítása szerint vagy a maga módján és 36 százaléku egyáltalán nem tartja magát vallásosnak. Érdekes módon a bizonytalanok száma, akik nem tudják eldönteni önmagukról, hogy vallásosak vagy sem, mindkét minta esetében 7 százaléku.²⁴

Az ISCED 5, felsőfokú képzésben résztvevő hallgatók körében 2005-ben a Debreceni, és a Partiumi Keresztény Egyetemen illetve a Kárpátaljai Főiskolán végtett kutatás eredményei szinte teljes mértékben összeesengenek a korábban felvázolt vizsgálatok eredményeivel. A vallásosságot mérő valamennyi dimenzió szerint a határon túli magyar diákok vallásosabbak magyarországi társaiknál. A médiafogyasztással kapcsolatban az állapítható meg, hogy a határon túli magyarok több időt töltenek olvasással azon belül is a szépirodalmi művek olvasásával, azonban kevesebb könyv van a birtokukban, így többet járnak könyvtárba. Az újságolvasás tekintetében meghatározónak számítanak az egyes területeken megjelenő napi, heti és havi lapok. Így a nagyváradi fiatalok elsősorban a Bihari Naplót a beregszászi fiatalok pedig a Kárpátaljai hetilapot olvassák a leggyakrabban.

Az internet használat területén az a fő különbség figyelhető meg, hogy míg a magyarországi magyarok többet szörföznek az Interneten, addig a határon túli magyarok szignifikánsan több szépirodalmi művet olvasnak az internet-használat során. A magyarországi magyarok háztartásában szignifikánsan sokkal több személyi számítógép található, mint a határon túli magyarok háztartásában. A magyarországi magyarok 23 százalékuának otthonában egynél több számítógép található, 60 százalékuknál

22 Ifjúság 2000 (eds.) Szabó Andrea & Bauer Béla & Laki László, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest, 2002.

23 MOZAIK 2001. Gyorsjelentés. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. (eds.) Szabó Andrea & Bauer Béla & Laki László & Nemeskéri István, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest, 2002.

24 Ifjúság 2000.

pedig csak egy, míg 11 százalékuknak nincs számítógépe. A határon túli magyarok esetében csupán 41 százalékuknak van az otthonában számítógép és 50 százalékuknak nincs. Feltételezhetően Románia gazdasági fejlődésének következtében a különbség egyre csökken.

Az újságolvasási szokásokat a helyi lapok határozzák meg, vagyis mindhárom vizsgált területen a diákság az ott megjelenő lapok tárházából választ magának olvasnivalót.

A rádióhallgatási szokások területén kimutatható szignifikáns különbségek kimerülnek abban, hogy a magyarországi fiatalok gyakrabban hallgatják a kereskedelmi és a helyi rádiók adóit, határon túli társaiknál.

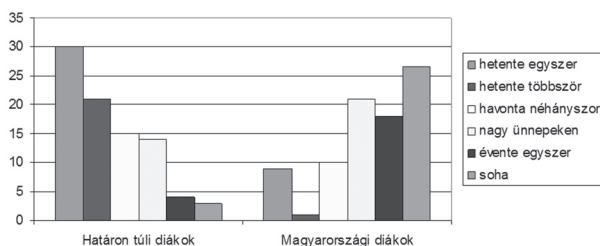
A televíziózási szokásokkal kapcsolatban a korábbi kutatásokkal ellentétben nem mutatható ki szignifikáns különbség a határon túli és a magyarországi diákság között, mindkét csoportban vezetnek a magyarországi kereskedelmi adók, az RTL Klub és a Tv2, melyeket az állami adók, az MTV1 és az MTV2 követnek. A korábbi kutatások eredményeitől való eltérés vélhetően a populáció kormegoszlásának eredménye, hiszen jelen kutatásban csupán a fiatalabb generáció vizsgálata került górcső alá.

A vallásosság tekintetében a vallásosságot mérő dimenziók mindegyikében szignifikánsan vallásosabbnak bizonyultak a határon túli diákok a magyarországiakkal való összehasonlítás során. A határon túli magyarok 60 százaléka református, míg 25 százaléka római katolikus felekezethez tartozónak vallotta magát. Korábbi kutatások eredményeinek megfelelően, a magyarországi diákoknál szignifikánsabban többen tartoznak valamelyik felekezethez és szignifikánsan többen vallásosak. Ez megnyilvánul abban is, hogy a határon túli magyar diákok 52 százaléka legalább hetente egyszer jár templomba, míg a magyarországi magyar diákok csupán 28 százaléka sorolható ugyanebbe a kategóriába, döntő többségük – 66 százalék – nagy ünnepek alkalmával vagy sohasem látogatja az egyházak alkalmait. Ugyanez a tendencia mutatható ki az imádkozás gyakoriságának vizsgálata során is. Míg a határon túli magyarok döntő többsége – 84 százalék – rendszeresen és csupán 5 százalékuk sohasem imádkozik, addig ez az arányszám a következőképpen alakul a magyarországi hallgatók esetében: 43 százalékuk rendszeresen imádkozik és 45 százalékuk nem imádkozik. A vallásos értékek fontossága és a határon túli magyarok szignifikánsan gyakoribb vallásossága megmutatkozik abban is, hogy a határon túli magyarok 60 százalékának baráti köre jórészt a vallásos fiatalok köréből kerül ki, addig a magyarországi diákok esetében ez az arány éppen fordított 60 százalékuk baráti körének jelentős részét a nem vallásos fiatalok alkotják. A legmarkánsabb különbségek a határon túli és a magyarországi diákok között a templomba járás és az imádkozás gyakoriságban jelennek meg, melyet az 1–3. ábrák szemléltetnek.

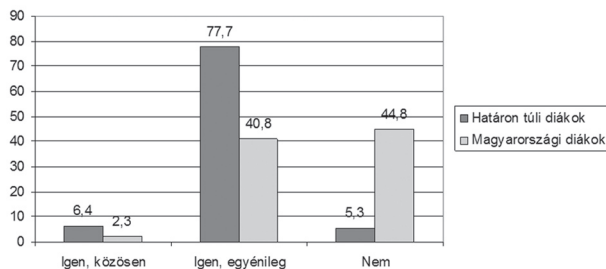
Az olvasási szokások nemek szerinti bontásában mindkét csoportban a lányok vezetnek, gyakrabban olvasnak hasonló korú fiú társaiknál. Ez a különbség megmutatkozik, mind a határon túli, mind a magyarországi diákok csoportjában, azonban míg a határon túliak csoportjában ez a különbség csekély, szignifikánsnak nem mondható, addig a hazai fiatalok körében ez a különbség meghatározó jelleggel bír. A hazai fiatalok körében a nemi hovatartozás az olvasási gyakoriság magyarázó változójának te-

kinthető, akárcsak a templomba járás és az imádkozás gyakoriságát illetően. Ez utóbbi két tényező esetén hasonló tendenciákkal találkozhatunk, mint az olvasási szokások esetében, hiszen a lányok mind a hazai, mind a határon túli diákok csoportjában gyakrabban járnak templomba, és gyakrabban imádkoznak, azonban az olvasás gyakoriságához hasonlóan a határon túli magyar fiatalok esetében ez a különbség nem szignifikáns, esetükben a nemi hovatartozás nem bír magyarázóerővel. Ellentétben a hazai diákokkal, ahol a lányok szignifikánsan gyakrabban járnak templomba, és gyakrabban imádkoznak.

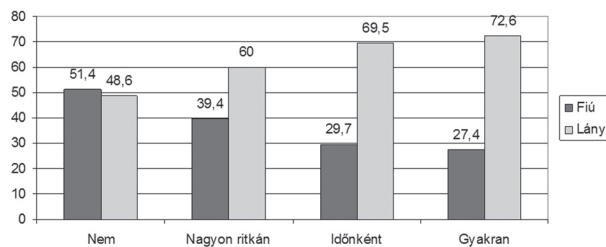
1. ábra: A határon túli és a magyarországi diákok templombajárási szokásai

2. ábra: A határon túli és a magyarországi diákok imádkozási szokásai

3. ábra: A magyarországi diákok olvasási szokásai, nemek szerint

A fenti tendencia alapján feltételezhető, hogy a kisebbségi lét, az identitás-megőrzésének szándéka kioltja – az egyébként többségi helyzetben meglévő – nemi hovatartozásból eredő olvasási és vallásossági attitűdöket, szokásokat. A határon túli magyar fiatalok identitásának megőrzésében fontos szerepet tölt be az anyanyelven való olvasás és a felekezeti hovatartozás, a templomba járás. Az anyanyelven való olvasás egyfajta virtuális, míg a felekezeti hovatartozás egy valós saját anyanyelvű közösség-

hez való tartozásnak tekinthető, mely az identitás kifejezésének és ápolásának fontos színtere. Ennek a folyamatnak az eredményeként a fiúk és a lányok olvasási és templomba járási szokásai közelítenek egymáshoz, hiszen az identitás megőrzése nemtől függetlenül meghatározó jelleggel bír a kisebbségi létben. A többségi helyzetben élők számára természetes az azonos csoporthoz való tartozás, a kisebbségi létben élők viszont folyamatosan szembetalálják magukat más hovatartozású csoportokkal, így felértékelődik mind a többségi nemzet tagjaitól való elkülönülés szándéka, mind az azonos identitású csoporthoz való hovatartozás igénye. Ez a tényező megmagyarázza, hogy kisebbségi helyzetben miért közelítenek egymáshoz a nemi hovatartozásból eredő eltérő attitűdök az identitás megőrzését és ápolását segítő olvasási és templomba járási szokások területén.

Összegezve, az erdélyi magyar diákok életében, identitásuk megőrzése szempontjából fontos tényezőnek számít a felekezeti hovatartozás és az anyanyelven való olvasás, illetve az anyanyelvű sajtótermékek fogyasztása. Ezeket keresztül megkülönböztetik magukat a többségi nemzet tagjaitól és olykor az internetes honlapok segítségével virtuális, a felekezetekben pedig tényleges közösséget alkotva szintén ápolják és erősítik saját és kisebbségi csoportjuk tagjainak identitását. A többség nyelvén publikált sajtótermék használata az asszimiláció egyik csatornájának tekinthető, így az azoktól való elhatárolódással és az anyanyelvű sajtótermékek fogyasztásával a határon túli magyar kisebbségek, ápolják identitásukat, és mintegy gátat szabnak az asszimiláció folyamatának.

Takács Tamara

Félúton Bologna felé – avagy átmenet, zavarokkal

Az itt következő írás a magyar felsőoktatás lineáris modellre történő áttérésével kapcsolatban elsősorban a finanszírozással kapcsolatos előrevetíthető nehézségeket igyekszik felvázolni.¹

A kétszintű képzésre történő átállás

A kétszintű felsőoktatási képzés európai² bevezetésének előzményeire itt most csak nagyon röviden térünk ki. Mindenképpen érdemes a Bolognai Nyilatkozat néhány ajánlását kiemelni.

Az egyik legfontosabb ajánlás a „könnyen érthető és összehasonlítható fokozatot adó képzési rendszer bevezetése, annak érdekében, hogy elősegítsük az európai polgárok elhelyezkedési lehetőségeit és az európai felsőoktatási rendszer nemzetközi versenyképességét”.

Ennek érdekében „alapvetően két fő képzési cikluson, az alapképzésen (undergraduate) és egyetemi (graduate) képzésen alapuló rendszer bevezetése szükséges. A má-

1 A tanulmány a Hrubos Ildikó által témavezetett (A magyar felsőoktatás szerkezetének és finanszírozási rendszerének átalakulása a lineáris képzési modellre történő áttérés során című) OKTK kutatáshoz készült.

2 A kétciklusú felsőoktatási képzés bevezetéséről szóló együttműködés nem csak Az Európai Unió országokra terjed ki, hanem az ún. „Európai felsőoktatási térségre”, amely mára lényegében valamennyi Európai országot magában foglalja.